מתני' [א]לא ישב בצילה ואם ישב טהור ולא יעבור תחתיה ואם עבר טמא [ב]היתה גוזלת את הרבים ועבר תחתיה טהור: **גמ'** לא ישב בצילה פשיטא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן לא נצרכא אלא לצל צילה מכלל דבצל קומתה אם ישב טמא לא דאפי' לצל קומתה נמי אם ישב טהור והא קמ"ל דאפילו לצל צילה לא ישב איכא דמתני לה אסיפא ואם ישב טהור פשיטא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן לא נצרכא אלא לצל קומתה מכלל דלצל צילה [ג]אפילו לכתחלה ישב [א] לא הא קמ"ל דאפילו לצל קומתה אם ישב טהור: ולא יעבור תחתיה ואם עבר טמא: מ"ט אי אפשר דליכא תקרובת עבודת כוכבים מני רבי יהודה בן בתירא היא דתניא [ד]רבי יהודה בן בתירא אומר מנין לתקרובת עבודת כוכבים שמטמאה באהל שנאמר [1]ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת עבודת כוכבים מטמא באהל: היתה גוזלת את הרבים ועבר תחתיה טהור: איבעיא להו עבר או עובר רבי יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה אמר עובר ורבי יוחנן אמר אם עבר ולא פליגי הא [ה]דאיכא דירכא אחרינא הא דליכא דירכא אחרינא א"ל רב ששת לשמעיה כי מטית להתם ארהיטני [ב] היכי דמי אי דליכא דירכא אחרינא ל"ל ארהיטני מישרא שרי ואי דאיכא דירכא אחרינא כי אמר ארהיטני מי שרי לעולם [ו]דליכא דירכא אחרינא [ז]ואדם חשוב שאני: **מתני'** זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה והחזרין לא בימות החמ' ולא בימות הגשמים [ח]ר' יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שהנביה נושרת עליהן והוה להן לזבל: **גמ'** למימרא דרבי יוסי סבר זה וזה גורם אסור ורבנן אמרי זה וזה גורם מותר הא איפכא שמעינן להו דתנן [ט]רבי יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו אף היא נעשה זבל ונאמר [2]לא ידבק בידך מאומה מן החרם קשיא דרבנן אדרבנן קשיא דר' יוסי אדרבי יוסי בשלמא דרבי יוסי אדרבי יוסי לא קשיא התם דקאזיל לאיבוד מתיר הכא דלא קאזיל לאיבוד אסור אלא דרבנן אדרבנן קשיא איפוך ואיבעית אימא לא תיפוך דר' יוסי כדשנין דרבנן כדאמר רב מרי בריה דרב כהנא [י]מה שמשביח בעור פוגם בבשר הכא נמי מה שמשביח בנביה פוגם בצל וסבר רבי יוסי זה וזה גורם אסור [יא](והתניא) [יב]רבי יוסי אומר [יג]נוטעין יחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי ואמר רב יהודה אמר רב מודה רבי יוסי שאם [יד]נטע והבריך והרכיב מותר ותניא נמי הכי מודה רבי יוסי
שאם

מתני' לא ישב בצילה. האי צל לאו תחת נוף האילן הוא דאם כן לא (א) מתני ליה ואם ישב טהור דהא קתני סיפא לא יעבור תחתיה ואם עבר טמא אלא מן האילן והלאה הלכך לאו אהל הוא שכשהחמה במזרח או במערב יש לכל אדם צל ארוך וכשהחמה עומדת באמצע הרקיע אין לכל דבר צל אלא תחתיו: **תחתיה.** (ב) נוף האילן שהאהיל עליו האילן: **ואם עבר טמא.** כדמפרש בגמרא: **היתה גוזלת את הרבים.** [ג] שהיה נופה נוטה לרשות הרבים: **ועבר תחתיה טהור.** דהך *טומאה דרבנן היא וקרא דמייתינן בגמרא אסמכתא בעלמא היא והכי נמי אמרי' בפ' ר' ישמעאל (לקמן נג:) להך טומאה דרבנן היא והיכא דגוזלת את הרבים לא גזור רבנן: **גמ' פשיטא.** דלא ישב בצילה דהא קא מיתהני מעבודת כוכבים: **לצל צילה.** [ד] שחרית וערבית (ג) שצל ארוך לכל דבר מאד וכל זמן שלא עברה מדת אורך הצל את מדת גובה קומת האילן הצל עב וחשוך מכאן ואילך הצל דק וקלוש והיא צל צלו ואצטריך לאשמועינן דאפילו בצל צילה לא ישב: **מכלל דבצל קומתה אם ישב טמא.** בתמיהה. והלא אינו מן האילן הוא ולא תחת נופו: **לא בצל קומתה נמי אם ישב טהור.** ובלבד שלא ישב ממש תחתיה ומשום רישא נקט צל צילה דקתני לא ישב לכתחלה ואשמעינן דאפילו בצל צילה לא ישב אבל סיפא ישב טהור אפילו אצל קומתה קאי: **מכלל דבצל צילה לכתחלה ישב.** בתמיהה. כיון דאוקמת מתני' אצל קומתה ורישא נמי דקתני לא ישב בצל קומתה מכלל דבצל צילה לכתחלה ישב והא קא מיתהני: **אם ישב טהור.** ובלבד שלא יהא תחתיה דהא קתני לקמן דאי עבר טמא וכ"ש ישב: **א"א דליכא תקרובת עבודת כוכבים.** ונמצא האילן מאהיל על התקרובת ועליו: **עבר.** דאי עבר דיעבד או עובר לכתחלה: **כי מטית התם.** רב ששת סגי נהורא הוה וזה מושכו והיתה בעירו אשרה גוזלת את הרבים א"ל כי מטית התם: **ארהיטני.** משכני במרוצה: **מתני' זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים.** שהאילן גם הוא קשה להן שמעכב החמה מלבא: **אבל לא בימות החמה.** שהצל יפה להן: **והחזרין.** לטוג"א בלע"ז: **לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.** שהצל יפה לחזרת לעולם: **שהנבייה.** עליו נושרין בימות הגשמים מן האילן: **גמ' זה וזה.** נבייה דאיסור וקרקע עולם דהיתר גורמין לירקות שיגדלו: **שוחק וזורה לרוח.** ולא חיים לזבל: **התם קאזיל לאיבוד.** לאבדה הוא מתכוין וכבר בטלה עבודת כוכבים ולא גרעה מעבודת כוכבים שנשתברה מאליה הלכך ליכא זה וזה גורם שהרי אין כאן איסור כל כך דאפילו רבנן לא אסרי אלא משום גזירה דלמא מגבה ליה כו' כדאוקימנא בריש פירקין (דף מב.): **הכא לא אזיל לאיבוד.** שהרי דרכה בכך ואין עבודת כוכבים בטלה לכך גדילתה הלכך איסור הנאה הוא זה וזה גורם אסור: **איפוך.** כולה מתני' ולא תשני דרבי יוסי אדרבי יוסי כדשנית: **כדשנין.** מעיקרא ולעולם זה וזה גורם אסור ס"ל: **דרבנן.** אדרבנן לא קשיא איהו נמי זה וזה גורם אסור סבירא להו כדאמרינן אף היא נעשית זבל והכא היינו טעמא דשרו דליכא גורם איסור כלל דמה שמשביח אילן את הירקות בעליו פוגם בצל: **ודרב מרי.** (ד) [בתמורה] (דף כה.) גבי אין מרגילין בפסולי מוקדשים להפשיט דרך הרגלים כגון מפות של נפחים בעלי מומין שנפדו ושחטן לצרכו ואע"פ שהעור נמכר ביוקר אסור להרגיל לפי שבזיון קדשים הוא שמקלקל הבשר קשיא לן התם אמאי הא פסידא דהקדש הוא דאי הוה שרית ליה להרגיל ולמכור העור ביוקר הוה טפי פריק להו מעיקרא ושני רב מרי ליכא פסידא דמה שמשביח בדמי העור פוגם בדמי הבשר: **ערלה** לא נאסר אלא הפירי הלכך אגוז איסור הנאה דקא מתהני מיניה שחוזר ונעשה אילן: **יחור.** נוף: **שאם נטע.** האגוז של ערלה מותר. אלמא כי גדל האילן וטוען פירות הוו להו הנך פירות בגרמא דאגוז דאיסור וקרקע דהיתר וקתני מותר:
והבריך

לא ישב בצילה. ולא דמי לגלו של היכל (פסחים דף כו.) דהתם היכל לתוכו עשוי אבל אשרה עשויה לצל א"נ *חומרא לעבודת כוכבים שאני(ח): **אי דאיכא דירכא אחרינא.** פי' קצר כזה דלאי בעינן למימר אפי' ארוך יותר אם כן אין לדבר סוף: **ורבנן** סברי זה וזה גורם מותר. פי' רבינו שמואל ומ"מ אסרי רבנן ירקות בימות החמה דלא דמי דהכא עם זבל נבייה המהנה לגדל ולהחליף זבל הקרקע נמי שהוא של היתר מהני לגדל ולהחליף(ה) אבל לגורם דלא חיישינן שכולו אסור שאותה הנאה שהצל עושה להגין מן החמה אין הקרקע עושה וליכא נמי צל אחר דהיתר גורם עמו להגין מן החמה נמצאת כל הנאת הצל לאיסור ודמי ספיר לפרה שנתפטמה בכרשיני היתר ושל עבודת כוכבים ביחד שניהם הועילו לפטם הפרה ונקרא זה וזה גורם: **התם** דקאזיל לאיבוד. פי' בקונטרס דלאבדה מתכוין וכבר בטלה והוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה וקשה כה טובא דלמ"ד (לעיל מא:) עבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה תקשי ואפילו למאן דשרי נמי הא אין מבטל ישראל עבודת כוכבים של עובד כוכבים ועוד דבשל ישראל נמי איירי ר' יוסי מדמייתי ראיה (לעיל דף מד.) מעגל וממפלצת שהיא של ישראל ועבודת כוכבים של ישראל אינה בטלה עולמית לכן נראה לפרש דקאזיל לאיבוד דלא שכיח שיבא לזיבול בזריי' לרוח שאין נופל כ"כ ביחד ומ"מ אפילו לכי האי גוונא חיישי רבנן: **נוטעין** יחור של ערלה. וקמ"ל דלא גזרינן יחור אטו אגוז דבייחור לא שייך ביה ערלה: **ואין** נוטעין אגוז של ערלה. נ"ל דלאיסור נטיעת אגוז לכתחלה נמי לא פליגי רבנן דאי פליגי ושרו אם כן לדידהו אמאי ערלה בשריפה ינטעו אותם ויהיה היוצא מהם זה וזה גורם ודוחק לומר דאיירי התם באין רוצין ליטע אלא ודאי בדיעבד פליגי וקא ר' יוסי לאשמעינן שאם נטעוהו אף בדיעבד כל הגדל ממנו אסור וכדמפרש טעמא מפני שהוא פרי דמשמע שבא להשמיענו היכא דנטע אגוז של ערלה דאפילו דיעבד אסורים הפירות והא דנקט אין נוטעין איידי דתני רישא נוטעין תנא סיפא אין נוטעין:
שאם

עין משפט נר מצוה

פא א מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הל' יא סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמב סעי' ט:

פב ב ג מיי' שם ועיין בכ"מ טוש"ע שם סעיף י:

פג ד ה מיי' שם טוש"ע שם סעי' ט:

פד ו ז מיי' פ"י מהל' מעשר שני ונטע רבעי הלכה כ טוש"ע י"ד סי' רצד סעי' יג:

◆

לעזי רש"י

לייטוג"א. חסה.

◆

רבינו חננאל

[מתני'] לא ישב בצל האשרה ואם ישב טהור. ואוקימנא בצל קומתה. וכ"ש בצל צילה שהוא טהור. לא יעבור תחתיה ואם עבר טמא. מ"ט אי אפשר שאין שם תקרובת ונמצא מאהיל בתקרובת עבודת כוכבים שנקראת זבחי מתים וכבר פרשנוה למעלה שמטמא כמת: היתה אשרה זו גוזלת את הרבים. פירוש היתה נוטה ברשות הרבים בפחות מכדי קומת האדם או בפחות מגמל ורוכבו. והיתה מסתרכת בבגדי בני אדם ומושכת אותם שנמצאת כאילו גוזלת. אם עבר תחתיה טהור שאין בראשי האמירין שיעור להאהיל. ואוקימנא אי ליכא דירכא אחריתי עובר בתחלה ואפילו הכי אם הוא אדם חשוב יהלך בריצה. ואם איכא דירכא אחריתי לא יעבור ואם עבר טהור: **ירושלמי** הרי הקבר אסור בהנאה וצילו מותר לאכול בו: **ירושלמי** זאת אומרת שאין טומאת המתים מחוורת. דלא כן (א) אילו קבר שגוזל את הרבים ועבר תחתיו טהור: [מתני'] זורעין תחת האשרה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה שמתגדלין בצל האשרה בימות החמה שהצל טוב להן ואסור. והחזרין פי' חסא לא בימות החמה ולא בימות הגשמים שלעולם הצל יפה להן. רבי יוסי אומר אף לא כל ירקות בימות הגשמים מפני שהנביה נושרת פי' עלי האשרה נופלות על גבי הירקות הזורעין תחתיה והוה להן לזבל ומגדלת אותן. ומקשינן למימרא דרבי יוסי זה וזה גורם אסור סבירא ליה פי' הקרקע והנביה שניהן גורמין גידול הירקות ורבנן דפליגי עליה דר' יוסי ושרו בירקות בימות הגשמים ולא חיישי ליה לנביה. סברי זה וזה גורם מותר. והא איפכא שמענא להו דתנן ר' יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים. (ג) אבל הכא דהוה זבל על גבי הירקות ולא אזיל לאיבוד משום הכי קא אסר ר' יוסי. ורבנן אדרבנן נמי לא קשיא הכא אלא משום דיותר פוגם הצל בירקות ממה שמרויחת בהן הזבל של נביה כמו שאמר בבכורות פרק כל פסולי המוקדשים בהמוקדשין בבכור דמה שמשביח בעור פוגם בבשר. ואכתי סבר ר' יוסי זה וזה גורם אסור. והתני' ר' יוסי אומר נוטעין יחור של ערלה פי' כי עץ בעלמא הוא. ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי. ואין מרכיבין בכפניות של ערלה. ואמר רב יהודה

מסורת הש"ם

א) חולין יג: לעיל לב., ב) [ברכות יט. וש"נ], ג) [לעיל מב.], ד) לעיל מג: וש"נ, ה) [בכורות לג: תמורה כה.], ו) [צ"ל והתנן], ז) ערלה פ"א מ"ט, ח) [וע"י תוס' פסחים כו. ד"ה שאני וכו'].

◆

תורה אור השלם

1. וַיִּצָּמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים: תהלים קו כח
2. וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג יח

◆

גליון הש"ם

רש"י ד"ה ועבר וכו' טומאה דרבנן היא. עיין חולין יג ע"ב תוס' ד"ה מקרובת: תוס' ד"ה לא וכו' חומרא דעבודת כוכבים שאני. עיין לעיל דף יג ע"ב תוס' ד"ה אלא ודף מג ע"ב תוס' ד"ה אמרו:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא ישב וכו' דא"כ לא הוה מתני ואם ישב: (ב) ד"ה תחתיה תחת נוף האילן: (ג) ד"ה לצל וכו' הצל ארוך: (ד) ד"ה ודרב מרי בבכורות גבי בעלי מומין שנפדו ושחטן לצרכו אין מרגילין וכו' של נפחים ואע"פ שהעור נמכר וכו' וקשיא לן: (ה) תוס' ד"ה ורבנן וכו' מהני לגדל ולהחליף ודמי ספיר לפרה שנתפטמה וכו' זה וזה גורם אבל לגורם דלא חיישינן וכו' כל הנאה דלא לאיסור הס"ד:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' לא הא קמ"ל דאפילו לצל קומתה אם ישב טהור. נ"ב וכ"כ הטור אבל הרמב"ם לא גרס לה וכן הוא בירושלמי והרי"ף והרא"ש וש"ע השמיטו כל זה (ועמ"ש רבינו ביו"ד סי' קמ"ב ס"ק י"ח): [ב] שם ה"ד אי דליכא דירכא כו'. נ"ב הרמב"ם ל"ג אבל הרא"ש וש"ס כתבוה (ע"ש ס"ק כ'): [ג] רש"י ד"ה היתה גוזלת. שהיה נופה כו'. נ"ב אבל הראב"ד מפרש שקדם לו הדרך (ע"ש): [ד] שם ד"ה לצל צלה שחרית כו'. נ"ב וכן פי' אחר מפרשים בירושלמי והרמב"ם פי' בענין אחר (ע"ש ס"ק י"ט ועי' ר"ן):

◆

מוסף רש"י

שהנביה נושרת עליהן. על הירקות והוי זבל ונמצא בצל הירק נהנה מן האשירה, נביה הן העלין הנושרין מן האילן בימות הגשמים (לעיל מב.). שוחק וזורה לרוח. המולה עבודת כוכבים של מתכת (לעיל מג.) שלא יכול בה ישראל ליהנות ממנה (לעיל מג.). מה שמשביח בעור פוגם בבשר. מה שמשבח בדמי העור פוגם בדמי הבשר ואין כאן ריוח, לפי שמתירא לחתוך העור ושוב לא ינה יפה לימכר (תמורה כה.).

א) פי' בתמיהה וכן פי' בפ"מ וכן מוכח בסנהדרין דף מז ע"ב דכ"ז דלא פליגי טמא. ב) חסר כאן וצ"ל ומשנינן התם דקאזיל לאיבוד מתיר אבל הכא.